

Remissyttrande: Tidigt besked om lämplig användning av mark och vatten (SOU 2025:88)

Norrbottens Kommuner är ett förbund som ägs av de fjorton kommunerna i länet. Norrbottens Kommuner är inte formellt utsett som remissinstans för betänkandet men har valt att avge yttrande eftersom frågan är angelägen för en klar majoritet av kommunerna i Norrbotten.

Sammanfattning

Norrbottens Kommuner delar utredningens ambition att skapa en mer förutsägbar och effektiv tillståndsprövning, men ser betydande risker i nuvarande förslag.

Det är positivt att syftet är att stärka investeringsviljan och öka tydligheten i tidiga skeden, men förslaget väcker oro kring rättssäkerhet, lokal förankring och inte minst kommunal autonomi. Vi ser med oro på att regeringen ska lämna tidiga områdesanvändningsbesked utan att det tydliggörs hur kommunfullmäktiges beslut ska vägas in i den samlade prövningen.

Kommunerna riskerar dessutom en ökad administrativ belastning och betydande arbetsinsatser i tidiga skeden, även i ärenden som har liten eller ingen chans att realiseras.

Norrbottens Kommuner efterfrågar ett tydligare regelverk kring när och hur kommuner ska underrätta regeringen om verksamheter som omfattas av den nya ordningen.

Vidare anser Norrbottens Kommuner att ett samlat grepp kring all nationell samhällsplanering skulle vara välkommen. För närvarande pågår flera simultana processer som skapar en ovisshet kring hur

strategisk fysisk planering kommer att fungera i sin helhet. Vi efterlyser även en samlad analys av riksintressesystemets tillämpning och dess relation till den nya lagen om hushållning med mark och vatten.

Norrbottens Kommuner hänvisar till sitt tidigare yttrande över SOU 2024:98, En ny samordnad miljöbedömnings- och tillståndsprövningsprocess, där vi belyst liknande frågor om proportionalitet, lokal delaktighet och behovet av att övriga myndigheter hänsyftar lokala förutsättningar.

Allmänna synpunkter

Norrbottens Kommuner ser positivt på ambitionen att skapa ökad tydlighet och förutsägbarhet i tillståndsprocesser, vilket är viktigt för att främja hållbara investeringar och stärka Sveriges konkurrenskraft. Samtidigt är det av största vikt att lokalsamhällets behov, miljöintressen och kommunal självstyrelse inte trängs undan i strävan efter snabbhet. De förslag som nu läggs fram innebär att regeringen i ett tidigt skede ska kunna lämna besked om mark- och vattenanvändning.

Detta kan på sikt påverka kommunernas planmonopol och lokala beslutsmandat, särskilt i län som Norrbotten där det nationella och internationella intresset för exempelvis energi, industri, gruvnäring och infrastruktur skapar komplexa avvägningar gällande markanvändningen.

Vi delar därför SKR:s bedömning att konsekvenserna för det kommunala självstyret inte är tillräckligt belysta.

Kommunal självstyrelse och fullmäktiges roll

Utredningen anger att kommunfullmäktiges tillstyrkan fortsatt ska krävas för vissa verksamheter. Samtidigt är det oklart vilken faktisk tyngd dessa beslut får i regeringens prövning.

Norrbottens Kommuner ser med oro på att kommunernas formella inflytande kan urholkas om det inte uttryckligen framgår att ett avstyrkande från fullmäktige ska vara bindande.

För att säkerställa demokratisk legitimitet krävs ett tydligt ställningstagande från regeringen om hur kommunernas besked kommer att beaktas. Vi ser annars en risk för att kommunernas yttranden reduceras till rådgivande karaktär, vilket vore oförenligt med principen om kommunal självstyrelse.

Praktisk tillämpning och underrättelseskyldighet

Utredningens förslag att kommuner ska underrätta regeringen om verksamheter som kan kräva områdesanvändningsbesked skapar betydande osäkerhet. Det framgår inte hur kommunen ska kunna avgöra vilka projekt som omfattas, särskilt i tidiga planeringsskeden.

Det är heller inte tydligt vilka rutiner eller beslutsnivåer som ska tillämpas vid en sådan underrättelse. En otydlig process riskerar att leda till både över- och underrapportering, vilket i sin tur kan skapa rättsosäkerhet.

Norrbottens Kommuner menar därför att tydliga kriterier och vägledning måste tas fram innan lagen träder i kraft. Det bör även säkerställas att underrättelseskyldigheten inte innebär att kommunerna tvingas göra omfattande förhandsbedömningar utan tillräckligt beslutsunderlag.

Kommunal arbetsbelastning och resursåtgång

Det nya systemet med tidiga områdesanvändningsbesked riskerar att skapa betydande merarbete för kommunerna. I dag aktiveras kommunernas resurser först när ärenden nått en viss mognadsgrad. Med de föreslagna förändringarna behöver kommunerna gå in mycket tidigare i processen – även för projekt som senare inte blir av.

Det innebär att kommunala resurser kan behöva läggas på analyser, samråd och yttranden i tidiga skeden, även i ärenden som senare inte leder till faktiska prövningar. Detta skulle vara särskilt betungande för mindre, ofta naturresursrika, kommuner med begränsad planeringskapacitet.

Vi vill därför betona vikten av att staten utreder hur den kommunala medverkan ska finansieras, samt att administrativa konsekvenser för små kommuner särskilt beaktas.

Riksintressen och hushållningsbestämmelser

Norrbottens Kommuner instämmer i SKR:s remissyttrande att frågan om hushållningsbestämmelser och riksintressesystem bör hanteras samlat. Även om det är rimligt att skapa en ny lag om hushållning med mark och vatten, är det avgörande att systemet för riksintressen reformeras parallellt för att undvika otydlighet och motstridiga tolkningar.

För Norrbotten är riksintressena särskilt centrala då stora delar av länet omfattas av sådana intressen – från mineraler och vattenkraft till rennäring och naturvård. Detta gäller inte minst länets fjällkommuner, som är rika på naturresurser, påverkas av många överlappande riksintressen och vissa ej har tillräcklig rådighet över mark, vilket minskar kommunernas handlingsutrymme. En ny lagstiftning får inte försvaga möjligheten att väga dessa intressen mot varandra i lokala beslut.

Behov av helhetssyn och konsekvensanalys

Norrbottens Kommuner ser utredningen som en del i en större omvandling av det svenska tillståndssystemet. Flera parallella utredningar pågår samtidigt, vilket försvårar en samlad bedömning av de totala konsekvenserna.

Vi efterfrågar därför ett mer sammanhållet grepp om den nationella samhällsplaneringen, där kopplingen mellan miljöprövning, fysisk planering och energiförsörjning ses i ett helhetsperspektiv.

Särskilt norra Sverige, där stora industriella investeringar pågår, kommer att påverkas i betydande grad. Det är därför nödvändigt att regeringens kommande lagstiftningsarbete beaktar regionens särskilda förutsättningar. I detta beaktande bör särskild tyngd ligga på hur investeringar, etableringar och industriell omställning kan ske utan att åsidosätta den kommunala autonomin, samt hur detta görs i

samförstånd och samklang med växande och välmående
lokalsamhällen.

Avslutningsvis

Norrbottens Kommuner ställer sig försiktigt positiva till intentionen att skapa snabbare och tydligare tillståndsprocesser, men ser behov av omfattande förtydliganden innan förslagen kan genomföras. Det måste klart framgå:

- Hur kommunernas och fullmäktiges besked ska väga i regeringens beslut.
- Vilka kriterier som styr när kommunerna ska underrätta regeringen.
- Hur de ökade administrativa kraven ska finansieras.

En stark lokal och demokratisk förankring är en grundläggande förutsättning för en legitim miljö- och tillståndsprövning. Om detta inte säkras riskerar reformen att undergräva tilliten till systemet snarare än att stärka det.

Norrbottens Kommuner står gärna till förfogande för fortsatt dialog och samverkan i det fortsatta arbetet med att utforma en miljö- och tillståndsprövning som kan bidra till snabbare, mer transparenta och förutsägbara processer som samtidigt har legitimitet och hänsyntar de lokala förutsättningarna.

*För Norrbottens Kommuner
Birgitta Larsson, vice ordförande*